

MI HÁNY MÉTER? A PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK MÉRÉSÉRŐL

BEVEZETÉS

A párkapcsolati erőszak kutatása Magyarországon eléggé elhanyagolt terület. Csakúgy, mint más, a nemek közötti egyenlőtlenséggel foglalkozó kérdést, ezt is a feminista megközelítéseknek „kijáró” gyanakvás kíséri. Ellentétben az uniós országok többségével, a politika nem tart igényt az ilyen jellegű kutatások eredményeire (sem), hiszen a döntéshozatali mechanizmusokba nem épült be szervesen a gender-kérdés. Ennek oka nem csupán a döntéshozók személyes értékrendjével magyarázható, hanem azzal is, hogy a magyar társadalom mélységesen patriarchális, a közvélemény, a véleményformálók közül csak kevesen érzékenyek a nők és férfiak közötti egyenlőtlenségekre. A párkapcsolati erőszak ráadásul valami olyan dolog, ami csak „valaki mással” fordulhat elő. Talán nem is nevezhető igazi családnak az, amelyben a partnerek között erőszak fordul elő – mint azt néhány évvel ezelőtt a témával foglalkozó parlamenti vitánál több politikus is megfogalmazta.

A téma kutatásának rövid hazai története sajátosan alakult. Alighogy megjelentek az első empirikus vizsgálatokra támaszkodó publikációk a nők bántalmazottságáról az intim partnerkapcsolatban¹, szinte azonnal megindult az ellentámadás; egyrészt az eredmények negligálásának szándékával, másrészt a férfiak hasonló mértékű bántalmazottságának bizonyítása érdekében.² A téma kutatásában lényegesen előbbre jár nyugati országokban az eljelentéktelenítés nem lehetett sikeres a feminista mozgalmak ereje miatt, de a férfiak bántalmazottá válásával kapcsolatos vizsgálatok ott is megindultak. Mára számtalan különféle mintán és módszerrel végzett vizsgálat található mind a nők, mind a férfiak párkapcsolaton belüli bántalmazottságáról, ami természetes, hiszen az erőszak áldozata nemtől függetlenül védelmet érdemel. Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy a téma szakértőinek többsége, valamint mértékadó nemzetközi szervezetek (WHO, Európai Bizottság, ENSZ) egyetértenek abban, hogy a nők lényegesen veszélyeztetettebbek a párkapcsolatban, és az intim partnerek közti erőszak a nőket magasabb arányban és súlyosabban érinti. Ezt a felismerést számos intézkedési terv, akció, kutatási támogatás követte és követi napjainkban is.

Magyarországon viszont az a furcsa helyzet alakult ki, hogy a témával foglalkozó kutatási figyelem és nem kevésbé a kutatási források nagy része inkább a férfipárti megközelítésre fordítódott. Így adódhat, hogy miközben a nők bántalmazásával foglalkozó civil szervezetek (NANE, Stop férfierőszak!, Patent, MONA) lankadatlanul vívják szélmalomharcukat, érvelésükben évtizedes vagy friss, de alig támogatott, kis léptékű kutatási adatokra tudnak csak támaszkodni. Ráadásul, amikor a közvélemény formálása érdekében megszólalnak, mindig előkerülnek azok a kutatótársak, akik „bizonyítják” a férfiak nőkhöz hasonló mértékű bántalmazottságát. A média pedig, bár a tragikus végű sokkoló eseteket szívesen tálalja olvasóinak, a hétköznapiakban sokkal érdekesebbnek találja azt, amikor „a postás harapja meg a kutyát.”

Ennek a tanulmánynak nem célja a hazai kutatások kritikai bemutatása, sem pedig az, hogy a párkapcsolati erőszak magyarországi előfordulásának tényleges adatait (*prevalence*) frissítse. Ehelyett – a folyóirat profiljához is illeszkedve – néhány módszertani dilemmát szeretnék az olvasóval megosztani. Ehhez egy éppen befejeződött nemzetközi, párkapcsolati erőszakkal foglalkozó vizsgálat egy kis szegmensét használom fel.³ A publikálási szabályok alapján jelenleg csak a magyar adatokra támaszkodhatok, de annyit szeretnék leszögezni, hogy az eredmények a nemzetközi mintán is a magyarországihoz hasonló

* MTA TK Szociológiai Intézet

¹ Pl. Morvai K. (1998). Terror a családban. Kossuth; Tóth O. (1999). Erőszak a családban. TÁRKI.

² Pl. Szöllősi G. (2003). A családon belüli bántalmazás és a szociális szakma viszonyáról. Család, Gyermekek, Ifjúság. 1. Szám; Tamási E. (2005). A férfiak sérelmére elkövetett családon belüli erőszak. In: Virág György szerk. Családi viszonyok. OKRI. 192-219. pp.

³ „Domestic Violence Against Men and Women”, az Európai Bizottság támogatásával megvalósuló projekt Magyarország, Németország, Belgium, Spanyolország, Portugália, Görögország és Svédország részvételével. Magyarországon 605 fős budapesti reprezentatív minta került kérdőíves lekérdezésre. A kutatást magyar részről az MTA Szociológiai Kutatóintézete végezte, a szerző mellett Dávid Beáta részvételével. Az adatfelvételt a TÁRKI bonyolította le 2010-ben.

mintázatot mutatnak. A konkrét témán kívül tanulságos lehet a cikk a validált mérőeszközök szociológiai alkalmazásával kapcsolatos polémiában részt vevők számára is.

PÁRKAPCSOLATI ERŐSZAK – MIVEL MÉRJÜK?

Érdekes, hogy a *férfi áldozat – női erőszaktevő* tematikában gondolkodó hazai kutatók sokféle módszert használnak állításuk alátámasztására, de eddig nem használták a hasonló szemléletű nyugati kutatások legbeváltabb mérőeszközét, Murray A. Straus híres *Conflict Tactics Scale* (eredeti: CTS és továbbfejlesztett: CTS2) nevű skáláját. Pedig ez az a mérőeszköz, amivel olyan, sokszor meghökkentő – a kriminológia, orvosi, szociológiai és pszichológiai vizsgálatok egész sorának tapasztalatával és még a józan ésszel is szembemenő – eredményeket sikerül előállítani, melyek alátámasztják ezt az állítást.

A CTS skála első változata az 1970-es években került kidolgozásra, majd a számos kritika hatására módosított változata, az azóta is használt CTS2⁴ is elkészült. Létrehozása óta a CTS2 az intim partnerek közti erőszak egyik gyakran használt mérőeszköze lett. A nemzetközi kutatócsoport vezetői jelen kutatásban is igen tudatosan választották ezt az eszközt. A pályázat ennek a mérőeszköznek lakossági reprezentatív mintán való tesztelésére, valamint annak mérésére épült, hogy miképpen függ össze az erőszak az áldozatok és elkövetők fizikai és mentális egészségi állapotával.

A kutatási hipotézisek között az egyik legfontosabbnak az számított, hogy egy párkapcsolaton belül a férfiak és nők nagyjából egyforma mértékben erőszakosak. A CTS2 skála nem titkoltan arra a megfontolásra épül, hogy egy párkapcsolaton belül mindkét fél egyszerre lehet bántalmazó és bántalmazott is. A CTS2 skálán alapuló vizsgálatok nem csupán a bántalmazó kapcsolat kölcsönösségét, de bizonyos esetekben a nők férfiainál gyakoribb bántalmazói magatartását is rendre „bizonyítják”, miközben az egyéb módszerekkel végzett vizsgálatok ez utóbbi állítást rendre cáfolják. A skála kidolgozása – és még inkább a kapott eredmények csoportosítása, feldolgozása – azoknak a kutatóknak játszik kezére, akik tagadják a párkapcsolati erőszak feminista, és általában az egyenlőtlen hatalomelosztásra épülő elméleti magyarázatait, inkább kommunikációs zavarokban látják a magyarázatot az erőszakra. De mindenképpen egyfajta szimmetriát keresnek a bántalmazó kapcsolatban a két fél között.

A CTS2 skálát megalkotói és használói magas szinten validált eszközként tartják számon. Ilyen értelemben tehát a projekt vezetői azzal is érvelhettek használata mellett, hogy a kapott adatok összehasonlíthatóak lesznek más vizsgálatokkal, illetve azzal a feltételezéssel is éltek, hogy a kipróbálatlan, újonnan alkotott kérdésekhez képest megbízhatóbb eredmények adódnak. A skála mellett érvelők szerint, ez a mérőeszköz igazán alkalmas arra, hogy számszerűsítsen egy nagyon intim, a nyilvánosság elől elzárt viselkedési formát.

Bár a CTS és a CTS2 skálák széles körben használtak, ugyanakkor igen sok kritika is érte a mérőeszközt. Az Egyesült államokbeli *National Institute of Justice* például határozottan óv a használatától, mert nem tartja megfelelőnek a párkapcsolati erőszak mérésére.⁵ A kritikák egy része úgy érvel, hogy a skála méri ugyan az erőszakos incidensek előfordulását, de figyelmen kívül hagyja a kontextust. Valóban, az eszköz egymástól független cselekvések (pl. megpofoztam, megrúgtam, óvszer nélküli szeretkezésre kényszerítettem a partneremet és ő engem stb.) előfordulási gyakoriságát mutatja meg önbevallás alapján. Nem foglalkozik azonban az erőszak folyamatával, eskalálódásával, körforgásával, valamint a válás, szétköltözés után előforduló incidensekkel sem. Egyes kritikusok szerint, amikor konkrét párkapcsolatokban, mindkét felet megkérdezik, a véletlennél alig nagyobb a valószínűsége annak, hogy a hasonló itemekre hasonló válaszokat adjon mindkét fél.⁶

A CTS2 skála 39 itempárból áll. Ezek között egyrészt különféle erősségű és fajtájú bántalmazó cselekmények, másrészt a párkapcsolati konfliktusok rendezése során használható kompromisszumkereső viselkedések szerepelnek. A megkérdezett

4 Ld. Straus, MA. (1979). Measuring intra family conflict and violence: The Conflict Tactics Scale. *Journal of Marriage and the Family*. 41. 75–88. p.

Straus, MA. and Douglas, EM. (2004). A Short Form of the Revised Conflict Tactics Scales, and Typologies for Severity and Mutuality. *Violence and Victims*. 19(5). October. 507-521. p. [Letöltve: 2011-11-23].

Straus, MA., Hamby, SL., Boney-McCoy, S. and Sugarman, DB. (1996). The Revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and Preliminary Psychometric Data. *Journal of Family Issues*. 17.3. 283–316. p.

5 Measuring Intimate Partner (Domestic) Violence. National Institute of Justice. May 12, 2010. [Elérhető: <http://www.nij.gov/topics/crime/intimate-partner-violence/measuring.htm>]. [Letöltve: 2011-10-18].

6 Dobash, RP., Dobash, RE., Wilson, M. and Daly, M. (1992). The Myth of Sexual Symmetry in Marital Violence. *Social Problems*. 39. 71-91. p.

először arra válaszol, hogy egy adott cselekményt hányszor tett meg **ő a partnerével** az elmúlt év folyamán, majd másodsorra arra kell felelnie, hogy a **partnere milyen gyakran tette ezt vele** (pl. „Megtaszítottam vagy fel is löktem őt”, illetve „Ő tette ezt velem”).

A gyakoriságot a következő hét kategória valamelyikének bekarikázásával jelezhetette:

Az adott viselkedés az elmúlt év során:

- 0 - Soha nem fordult elő
- 1 - Egyszer a múlt évben
- 2 - Kétszer a múlt évben
- 3 - 3–5 alkalommal a múlt évben
- 4 - 6–10 alkalommal a múlt évben
- 5 - 11–20 alkalommal a múlt évben
- 6 - Több mint 20 alkalommal a múlt évben
- 7 - Régen előfordult, de a múlt évben NEM

Az igen részletes időbeli kategorizálás elvileg azt a célt szolgálja, hogy a bántalmazó viselkedés egyszeri, vagy igen ritka előfordulásait szétválassza azoktól az esetektől, amikor ez rendszeres, gyakori. Ugyanakkor a mérőeszköz alkalmazása során gyakori, hogy olyan csekély elemszám lenne egy-egy időkategóriánál, illetve bántalmazástípusnál hogy a megbízhatóbb statisztikai analízis elvégezhetősége érdekében a 0-tól eltérő válaszokat összevonják. Ezzel valójában éppen az egyedi és a gyakori bántalmazások mosódnak össze, azaz egy egyszeri, előzmény és folytatás nélküli incidens ugyanakkora súlyt kaphat, mint a rendszeres bántalmazás. Ráadásul, mivel a kontextust nem vizsgálja az eszköz, előfordulhat, hogy valaki egy súlyos bántalmazásra többféle erőszakkal reagál, vagy próbál védekezni (pl. súlyos sérülést okozó veréskor karmol, rúg, kiabál, lökdösődik stb.), így számszerűen sokkal erőszakosabbnak mutatkozik, mint a partnere.

A skála megalkotói a kétszer 39 itemet különféle csoportokba sorolták. Kétszer 7 szexuális bántalmazást; kétszer 6 súlyos fizikai bántalmazást; kétszer 12 enyhe fokú fizikai bántalmazást; kétszer 8 item pedig verbális, érzelmi bántalmazást fogalmazott meg; kétszer 6 pedig kompromisszumkereső magatartást. Ezek a csoportok tovább bonthatók súlyosabb, illetve enyhébb fokozat szerint. Az itemek a kérdőívben keverten, semmiféle szisztémát sem követve helyezkednek el.

A CTS2 skála tartalmi bemutatását kiegészítendő, a mellékletben szerepel egy rövid részlet a kérdőívből.

A válaszok mintázata. Mit mutat a „0 – soha nem fordult elő” válaszok gyakorisága?

Kutatásunkat személyes megkérdezéssel végeztük.⁷ A kérdőív első felében a demográfiai adatokon túl a megkérdezett testi és lelki egészségével kapcsolatos kérdések szerepeltek. A kérdőív legkényesebb részét, így a CTS2 skálát is, maga a megkérdezett töltötte ki, majd az önkitöltős részt beletette egy borítékba és azt leragasztva adta át a kérdezőnek. A kérdőív ezután még néhány kérdésblokkal folytatódott. A CTS2 skála volt az első kérdéscsoport az önkitöltős füzetben. Ennek a módszernek alkalmazását elsősorban adatvédelmi okok indokolták, hiszen így lehetett minden országban biztosítani, hogy a családon belüli erőszak esetleges előfordulása ne jusson a kérdezőbiztos tudomására. A Budapesten megkérdezett 605 ember 97%-a válaszolt az önkitöltős kérdőívre, tehát a minta nagysága az elemzés szempontjából bízhatóan tűnt.

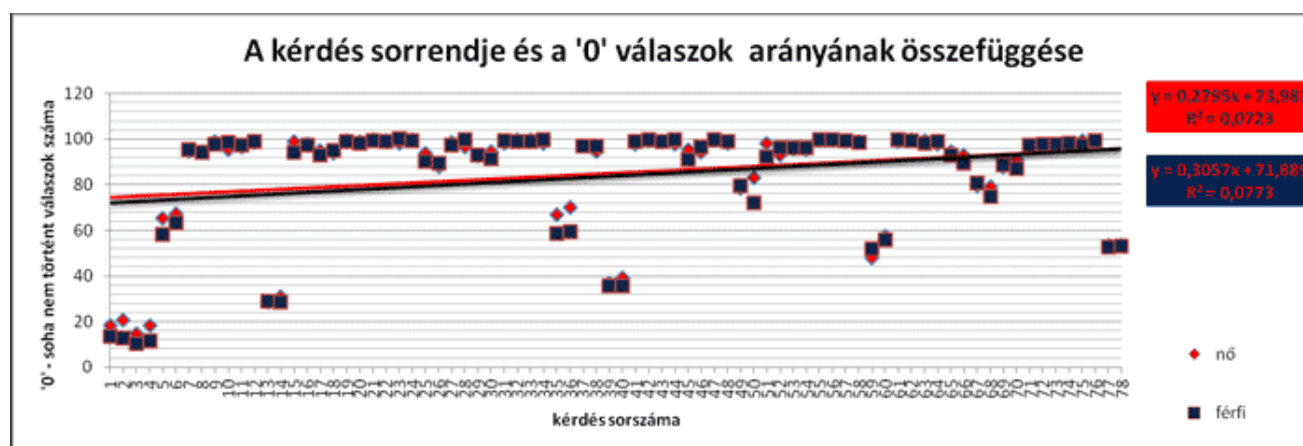
A kérdőív adatainak tipikus feldolgozása úgy történik, hogy a 0-tól különböző válaszokat összevonják, így egy dichotóm változó (az adott incidens előfordult – nem fordult elő) keletkezik. Egy másik módszer a 7-es (az elmúlt évben nem, csak régebben

⁷ A vizsgálatban részt vevő többi ország saját adatvédelmi szabályainak szigorú betartásával szintén személyes megkérdezéssel végezte a vizsgálatot. Kivétel csak Svédország volt, ahol a megkérdezés postai úton ki- és visszaküldött önkitöltős kérdőív alkalmazásával történt.

fordult elő) válaszok kihagyásával az 1 éven belüli előfordulásra készített dichotóm változó használata. Mi úgy gondoltuk, érdemes lenne megfordítani az elemzés logikáját és először szemügyre venni a „0 – soha nem fordult elő” válaszok kérdésenkénti gyakoriságát. Ahogy korábban is jeleztük, az egyes erőszakfajtákat képviselő itemek keverten helyezkednek el a kérdőívben, közöttük elszórtan szerepelnek a kompromisszumos konfliktusmegoldások is. Azt vártuk tehát, hogy a „0 – soha nem történt ilyen” válaszok gyakorisága kérdésenként igen eltérő lesz, így semmiféle tendenciát nem mutat.

Az itemenként előforduló „0” válaszok gyakorisága azonban már első ránézésre furcsa mintázatot mutatott. Bár az itemek többségénél a vártak megfelelően igen alacsony volt a „0 – soha nem fordult elő” válaszok aránya (ez érthető, hiszen többé-kevésbé súlyos fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazásokra kérdeztünk rá), ugyanakkor úgy tűnt, hogy valamiféle tendencia kirajzolódik a „0” válaszok gyakoriságában. Ugyanis minél magasabb sorszámú állítást néztünk meg, annál magasabbnak tűnt a „soha nem történt ilyen” válaszok aránya.

1. ábra. A „0” válaszok aránya az összes megkérdezett körében a CTS2 skála itemjeinek sorrendjében

Az adatok alátámasztják a megfigyelést: mind a férfiak, mind a nők esetében kimutatható, hogy a kérdőív kitöltésének előre haladtával a megkérdezettek egyre magasabb arányban adnak „0 – soha nem történt ilyen” választ, szinte függetlenül attól, hogy az item milyen erőszakfajtát fogalmaz meg. Az ábrából azonnal látszik a kompromisszumos itemek elhelyezkedése (ezek esetében lényegesen alacsonyabb a soha nem történt ilyen válasz), de a „0” válaszok aránya itt is emelkedőnek tűnik. A „0” válaszok számát mutató lineáris függvény is enyhe emelkedést mutat. Mind a nők, mind a férfiak esetében pozitív korreláció van a „0 – soha nem történt ilyen” válaszok aránya és az item sorszáma között (nők: 0.241 sig. 0.03 és férfiak: 0.262 sig. 0.02). Az értékekből az is látszik, hogy a férfiak és nők egymáshoz igen hasonló arányban használták a „0” értéket.

Mindezek alapján az a gyanú merült fel bennünk, hogy a válaszadók egyre inkább elfáradtak a kérdőív kitöltésében, vagy pedig egyszerűen megunták azt. A gyorsabb haladás érdekében hajlamosak voltak a kérdés mellett fizikailag is legközelebb elhelyezkedő „0” választ jelölni. Így tehát a skála későbbi sorszámú itemjei egyre kevésbé fejezik ki a vizsgálandó események valóságos előfordulását. Ha ez igaz, akkor az adatokból a skálával mérendő erőszakos viselkedésformák valódi prevalenciájára nem tudunk érvényes választ adni.

A kompromisszumkeresésre vonatkozó kérdések elemzése

Az előző rész végén megfogalmazott súlyos állítás természetesen további bizonyítást igényel. Ennek érdekében kiemeltem a kompromisszumkeresésre vonatkozó itemeket és ezeket önmagukban is elemeztem. Ezek az itemek azt a célt szolgálják, hogy a pár kompromisszumos megoldásokra való hajlandóságát mérijék konfliktushelyzetben. A kérdőívben 6 itempár foglalkozik ezzel a kérdéssel, ezek sorszáma és tartalma a következő:

- 1-2: szeretet kimutatása;
- 3-4: magyarázat adása;
- 13-14: tisztelet kifejezése;
- 39-40: megoldáskeresés;

59-60: kompromisszumkötés;
77-78: a másik javaslatának elfogadása.

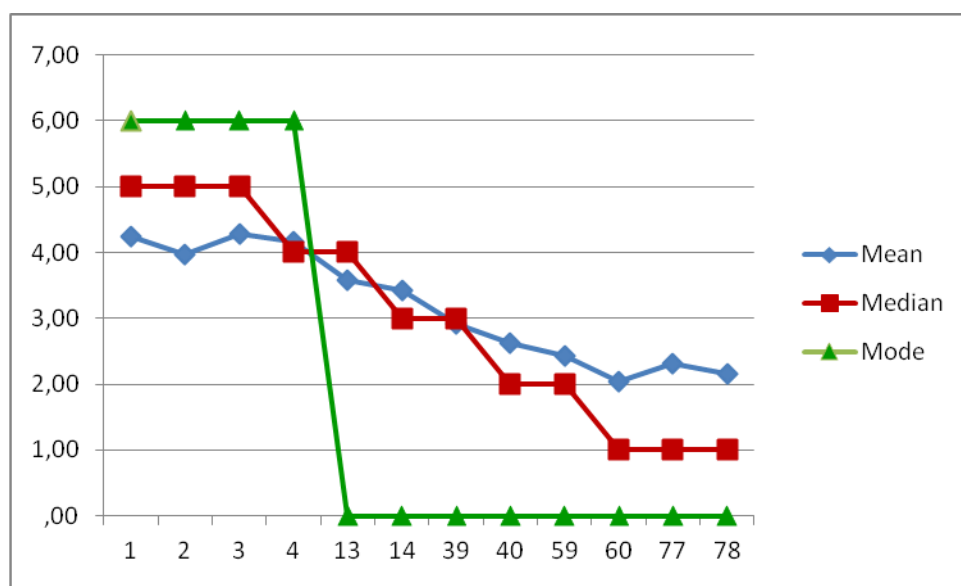
A kérdéscsoporttal kapcsolatosan két ellentétes hipotézis állíthatunk fel:

A megkérdezettek egy bizonyos (talán elég nagy) csoportja él ezekkel az eszközökkel. Mivel ezek a konfliktusoldó módszerek elég hasonló jellegűek (habár a skála elemzése során megkülönböztethetjük az érzelmi jellegű és a kognitív jellegű itemeket), nem lehet szignifikáns különbség az egyes itemek használata között. Feltételezzük tehát, hogy a soha nem fordult elő, illetve az előfordult válaszok aránya a kétszer 6 kérdés esetében egymáshoz hasonló lesz.

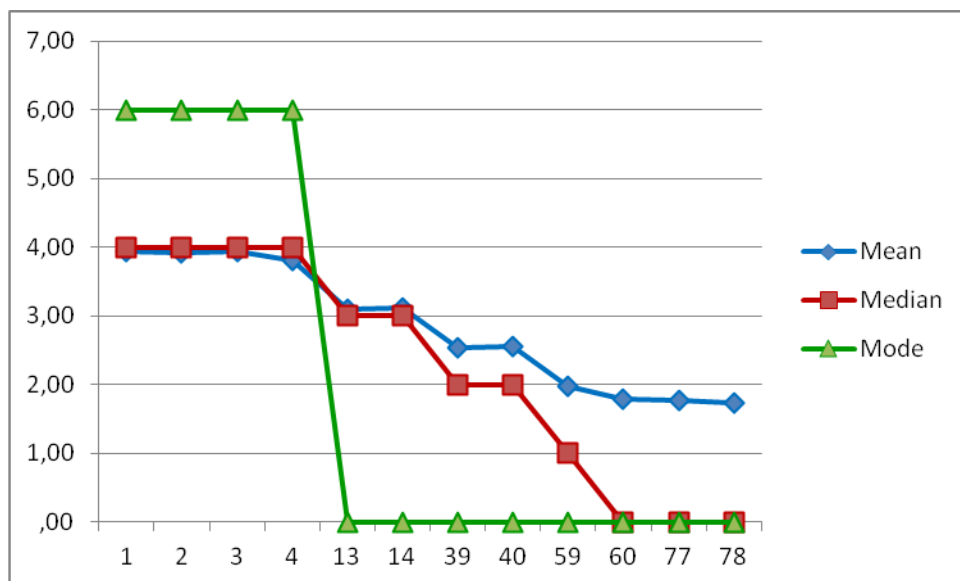
Ezzel ellentétes módon, az elfáradási, megunási hipotézis alapján azt kell feltételeznünk, hogy a magasabb sorszámú kérdésekre magasabb arányban adnak „0 – soha nem fordult elő” választ és ezzel együtt alacsonyabb arányban másféle, az előfordulás gyakoriságára utaló választ.

A következő két ábra az egyes itemekre adott válaszok átlagát, mediánját és móduszát mutatja külön a nők és a férfiak esetében.

2. ábra. A nők válaszainak különféle átlagai a kompromisszumkereső itemek esetében

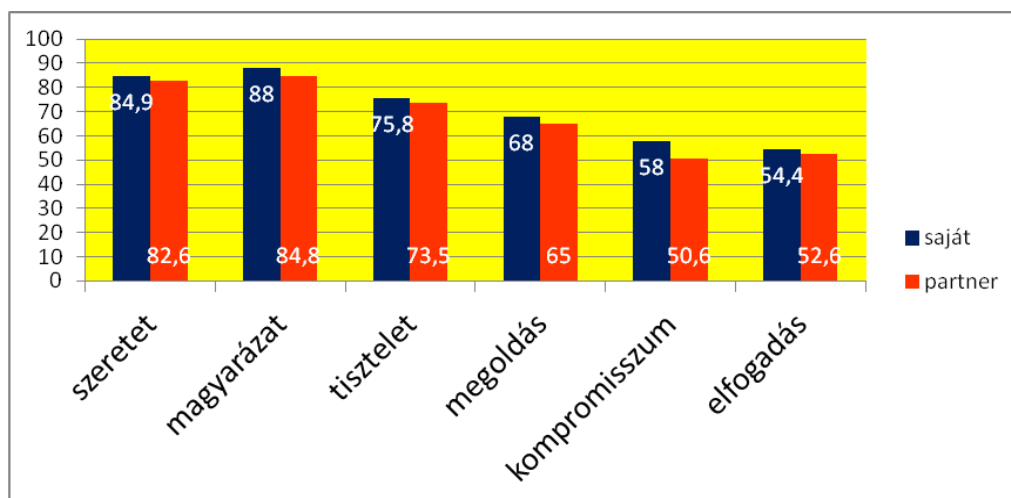
3. ábra. A férfiak válaszainak különféle átlagai a kompromisszumkereső itemek esetében

Az itemekre adott válaszok átlagai a megunási hipotézist támasztják alá. Ezek alapján úgy tűnik, hogy az első két itempár (az első négy kérdés a 78-ból!) esetében még belegondoltak a válaszokba a megkérdezettek. A 13-14. kérdésnél azonban a válaszok módusza már lezuhan a 0-ra és a későbbi kérdésekben végig ott is marad. Tehát ettől kezdve a leggyakoribb válasz ezekre a kompromisszumos kérdésekre is a „0 – soha nem fordult elő” volt. A medián értékének lépésről-lépésre való zuhanása szintén azt támasztja alá, hogy a válaszadók egyre nagyobb hányada választja a „0” választ. A férfiak eleve alacsonyabb értékről indultak, azaz saját maguk és partnerük esetében is ritkábban előfordulónak tartották a kompromisszumkeresést (bár a nők értékeit befolyásolja a „7 – Régen előfordult, de a múlt évben NEM” válaszok szignifikánsan magasabb előfordulása; erre a következő részben visszatérünk). Mindenesetre az utolsó két kérdésre már a férfiak több, mint fele „0 – soha nem fordult elő” választ adott, míg a hasonló tartalmú első két kérdéspárnál a medián még 4 (6-10 alkalommal a múlt évben) volt.

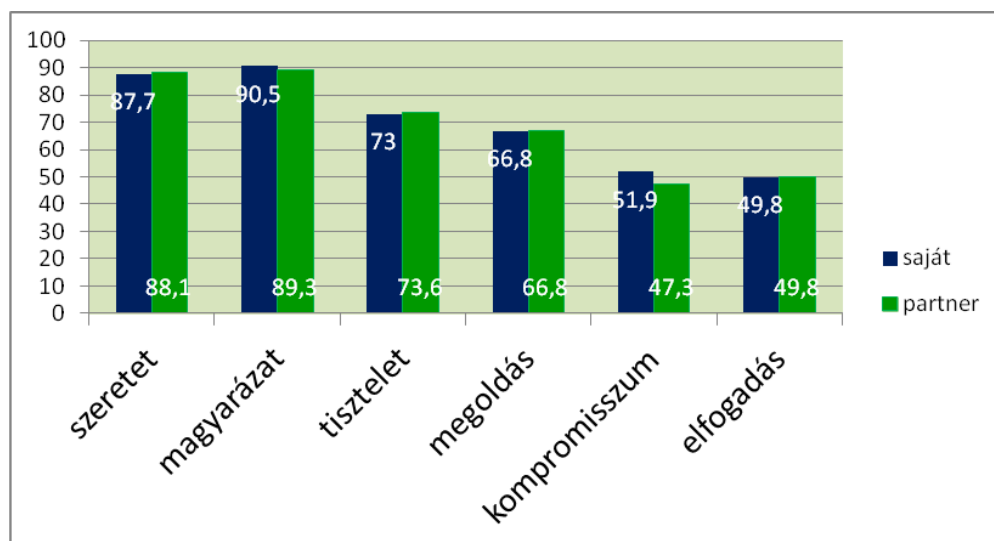
A következő két ábra a kérdésre válaszolók közül azok arányát mutatja, akik nem „0” választ adtak, tehát saját bevallásuk szerint egyáltalán éltek ezekkel a konfliktusoldó technikákkal, illetve akik szerint partnerük élt ezekkel. Vegyük észre, hogy itt olyan pozitív viselkedésről van szó, melyek egy „normálisan” működő párkapcsolatban gyakoriak, miközben az erőszakot anomáliának, a konfliktuskezelés deviáns módjának tartjuk. A grafikonon az itemek a kérdőívben való elhelyezkedésük sorrendjében szerepelnek.

4. ábra. A kompromisszumos itemekre 0-tól eltérő választ adók aránya, nők

Korreláció és szignifikancia szint: -.954; .000 szinten

5. ábra. A kompromisszumos itemekre 0-tól eltérő választ adók aránya, férfiak

Korreláció és szignifikancia szint: $-.96; .000$ szinten

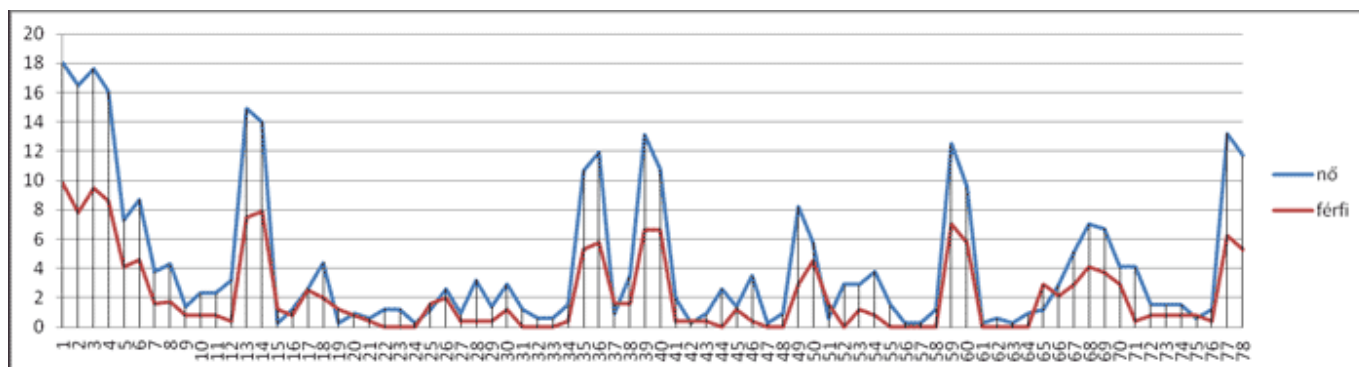
Az item sorszáma és az adott viselkedés előfordulása között igen erős negatív korrelációt találtunk, tehát a kérdőív kitöltésének előre haladtával szisztematikusan egyre kevesebb válaszadó adott 0-tól eltérő, „értékes” választ. Nincs arra szakmai magyarázat, hogy míg a megkérdezettek 85-88%-a mutatja ki szeretetét társa iránt konfliktusos helyzetben, már csak 50-54%-uk fogadja el a másik által javasolt megoldást – ahogy a legkorábban és a legkésőbb feltett kérdés adatait összehasonlítva látjuk. Ennek alapján ismét megerősödik az a feltevésünk, hogy a CTS2 skálával nyert adatok nem elég megbízhatóak. Vajon érdemes-e elmélyülnünk a különféle erőszakformák gyakoriságának elemzésében, amikor még *a kompromisszumot kereső viselkedés valódi előfordulására vonatkozóan sem tudunk az adatok alapján választ adni?*

A „7 - Régen előfordult, de a múlt évben NEM” válaszok gyakoriságának elemzése

Mint korábban is jeleztem, a CTS2 skála elemzésének egyik módszere az, amikor a 7-es válaszokat is figyelembe vesszük az erőszakos viselkedés mérésénél. A CTS2 skálában az itemekre adott 7-es válasz azt jelenti, hogy az elmúlt év során nem fordult elő az adott viselkedés, ellenben 1 évnél régebben előfordult az adott személy (és aktuális partnere) életében. A válaszlehetőséggel kapcsolatosan azonban több problémát is felsorolhatunk.

1. Míg a „0” (soha nem fordult elő) és a „6” (több, mint 20-szor előfordult) közötti válaszlehetőségek egyértelműen az aktuális kapcsolatra utalnak, addig ezt a 7-es választ adók esetében nem tudhatjuk biztosan. Egészen más interpretációt jelent az, ha az adott kapcsolat korábbi szakaszában történt erőszakos (vagy kompromisszumkereső) viselkedés, vagy egy másik, korábbi kapcsolatban.
2. Azok, akik az „egy évnél régebben” választ jelölték meg, ezzel a válasszal nem utalnak a gyakoriságra. Tehát, ha adott esemény előfordult egy évnél régebben, akkor lehet, hogy egyszer az életben, de az is lehet, hogy rendszeresen. Mivel alap álláspontunk szerint az „egyszer”, vagy „egyszer-kétszer előfordult” kategóriákat nem tekinthetjük ugyanolyan jellegű és súlyú eseménynek, mint a gyakoribb előfordulást, ezért a 7-es válasz mögött meghúzódó gyakorisági bizonytalanság miatt az elemzési lehetőség korlátozott.
3. A magyar mintában a férfiak és nők az itemek többségében szignifikánsan eltérő arányban jelölték a 7-es választ. Az eltérés rendre azt jelzi, hogy a nők magasabb arányban élnek a 7-es válasz lehetőségével (ld. 6. ábra). Néhány kérdés esetében mutatható csak ki az, hogy a férfiak közül többen jelezték az „egy évnél régebben előfordult” választ, itt azonban a különbség sehol sem szignifikáns. Amikor tehát a CTS2 elemzésekor a 0-tól eltérő válaszokat összevonjuk, és azt tapasztaljuk, hogy a nők és a férfiak ugyanolyan arányban adtak 0-tól eltérő választ, valójában az „egy évnél régebben” válasz torzítását is beleszámoljuk.

6. ábra. A kérdés sorrendje és a „7” válaszok aránya nemenként

Mindezek következtében úgy gondoljuk, hogy a párkapcsolati erőszakra utaló mintázat számításakor ki kell hagynunk a 7-es válaszokat.

Érdeemes egyébként elgondolkozni azon a problémán is, hogy miért lehet ennyire eltérő a férfiak és nők esetében a „7 – régen előfordult, de a múlt évben nem” válaszlehetőség használata.

1. Feltételezhetjük, hogy a férfiak és nők emlékezete nem egyformán működik. A nők sokkal több olyan esetre emlékeznek, amikor akár bántalmazást, akár kompromisszumos problémamegoldást éltek át a párkapcsolatukban. A férfiak egyszerűen elfelejtették ezeket az eseteket. Véletlen lehet-e hogy csupán három kérdés esetében találtunk magasabb „7 – régen előfordult, de a múlt évben nem” értéket a férfiak esetében? Ezek: „Kondom nélküli közösülésre kényszerítettem”, „Erővel (ütéssel, lefogással, fegyverrel) kényszerítettem orális vagy anális szexre”, és „Azzal vádoltam, hogy pocskék, vacak szerető”. Úgy gondolom, mindhárom item olyasfajta erőszakra utal, ami egy átlagos, nem különösebben erőszakos férfi életében is előfordulhatott. Talán épp ritkasága, ugyanakkor durvasága miatt maradhatott meg az emlékezetében. Persze ez csak találgatás, de az a kérdés joggal merül fel, hogy ha az egy évnél régebbi eseteknél az emlékezet eltérő pontossággal működik, vajon az egy éven belüli eseteknél bízhatunk-e abban, hogy a két nem emlékezete hasonlóan működik?
2. Feltételezhetjük, hogy ugyanazt a viselkedést, eseményt a nők és a férfiak másképpen ítélik meg, tehát egyfajta kognitív differenciáról van szó. Ha így lenne az egy évnél régebbi incidenseknél, vajon bízhatunk-e abban, hogy a jelenre vonatkoztatva egyformán értelmezik az eseményeket?
3. Mivel nem tudjuk, hogy az egy évnél régebben történt válasz korábbi partnerkapcsolat(ok)ra utal, vagy pedig a jelen kapcsolat múltjára, kétfelé választjuk a következő magyarázatot. Ha korábbi kapcsolatra utal az adott nő, vagy a nők egy részének válasza, akkor ismét az emlékezet eltérő mintázatának esete jelentkezik. Ha viszont a jelen kapcsolatra utal a válasz, feltehetjük, hogy a nők differenciáltabban, folyamatában teljesebben látják kapcsolatukat, mint a férfiak. Talán erre utal az a tény, hogy éppen a kompromisszumos megoldások esetén a legmagasabb a nők és a férfiak „7” válaszainak aránya közti eltérés. Elképzelhető, hogy a nők még számon tartják, hogy „régebben” megpróbálták ők is és társuk is kompromisszumokat keresni, de napjainkban már nem. Ennek a feltevésnek ellentmond, vagy legalábbis nem támasztja alá, hogy nincs szignifikáns kapcsolat a párkapcsolat hossza és a kompromisszumos viselkedésre adott „7 – régebben előfordul, de a múlt évben nem” válaszok előfordulási gyakorisága között.

ÖSSZEFOGLALÁS

Ebben a tanulmányban egy budapesti, 605 fős reprezentatív mintán végrehajtott párkapcsolati erőszakkal foglalkozó kutatás fő mérőeszközének, a CTS2-nek megbízhatóságával kapcsolatos aggályainkat szedtük össze. Az eszköz alkalmazása során a legtöbb kutatás azt az eredményt hozza, hogy a nők a legtöbb erőszakformában (ez alól egyedül a szexuális abúzus szokott kivétel lenni) legalább olyan erőszakosnak bizonyulnak párkapcsolatukban, mint a férfiak. Ennek az állításnak számos más vizsgálattal nyert adatok ellentmondanak. Az általunk felvett CTS2 kérdőív *tartalmi elemzése előtt* arra kerestünk választ, hogy maga a skála, ennek felépítése, hossza, részletezettsége nem kérdőjelezi-e meg a megbízhatóságát.

A tanulmányban csak a magyar adatokat használtuk fel, de a számításokat elvégeztük az egyesített, 7 országra kiterjedő adatbázison is (N=3600). A nemzetközi adatok hasonló mintázatot mutattak, mint a hazaiak, de ezek publikálása jelenleg még nem lehetséges. Az itt bemutatott magyar adatok alátámasztották a kérdőívvel kapcsolatos aggályainkat. A túl hosszú és túl részletes (ugyanakkor a kontextust figyelmen kívül hagyó) kérdőívre adott válaszok megoszlása arra utal, hogy a kitöltők egyre

inkább elvesztik érdeklődésüket a téma iránt, egyre többen karikázzák be a kérdéshez fizikailag legközelebb eső „0 – soha nem történt ilyen” válaszlehetőséget, függetlenül attól, hogy az adott item súlyos, vagy enyhe fokú bántalmazást, vagy éppen kompromisszumos megoldást fogalmaz meg. *Ezáltal azonban számunkra kérdésessé válik a teljes skála adatainak használata, és abból mélyreható következtetések levonása a nők és férfiak áldozati és bántalmazói szerepének prevalenciájáról.* Úgy tűnik, hogy a jól bevált, validált skálák alkalmazása során is előfordulhat, hogy olyan tényezők is szerepet játszanak az eredmények alakításában, melyeknek tartalmilag nincs köze a kutatott kérdéshez. Ha az itt megfogalmazott kételyeket félre téve a CTS2 skála adatait vizsgáljuk, megkapjuk a „várt” eredményt, a nők szinte minden erőszak típusnál magasabb arányban tűnnek bántalmazónak, mint a férfiak. Ugyanakkor talán joggal vetjük fel a kérdést, hogy félretehetjük-e ezeket a kételyeket, és a kapott adatokat teljesen megbízhatónak fogadhatjuk-e el.

MELLÉKLET

A Conflict Tactics Scale (CTS2) egy részlete:

Akármennyire is jól kijön két ember egymással, mindig vannak olyan időszakok, amikor nem értenek egyet, idegesítik egymást, amikor mindketten mást akarnak, vagy éppen civakodnak, veszekednek. Különböző emberek különbözőképpen próbálják feloldani ellentéteiket.

Az alábbi lista olyan dolgokat sorol fel, amik ilyenkor egy párkapcsolatban előfordulhatnak. Kérem, gondoljon **az elmúlt évre** és **karikázza be azt a számot**, ami megmutatja, hogy Ön milyen gyakran tette ezt párjával, illetve milyen gyakran fordult elő, hogy a párja tette azt Önnel.

Ha egy adott esemény, nem a **múlt évben**, hanem régebben fordult elő, akkor a **7-est karikázza be**.

Ha egy adott esemény soha nem fordult elő, akkor a **0-át karikázza be**.

Kategóriák:

- 0 - Soha nem fordult elő
- 1 - Egyszer a múlt évben
- 2 - Kétszer a múlt évben
- 3 - 3–5 alkalommal a múlt évben
- 4 - 6–10 alkalommal a múlt évben
- 5 - 11–20 alkalommal a múlt évben
- 6 - Több mint 20 alkalommal a múlt évben
- 7 - Régen előfordult, de a múlt évben NEM

Szereztem néhány zúzódást, rándulást vagy kisebb sebet a vele való verekedés közben.	0	1	2	3	4	5	6	7
Szerzett néhány zúzódást, rándulást vagy kisebb sebet miközben verekedett velem.	0	1	2	3	4	5	6	7
Bizonyos témákkal kapcsolatban tiszteletben tartottam az érzéseit.	0	1	2	3	4	5	6	7
Bizonyos témákkal kapcsolatban tiszteletben tartotta az én érzéseimet.	0	1	2	3	4	5	6	7
Kondom nélküli közösülésre kényszerítettem.	0	1	2	3	4	5	6	7
Ő tette ezt velem.	0	1	2	3	4	5	6	7
Megtaszítottam vagy fel is löktem őt.	0	1	2	3	4	5	6	7
Ő tette ezt velem.	0	1	2	3	4	5	6	7
Erővel (ütéssel, lefogással, fegyverrel) kényszerítettem orális vagy anális szexre.	0	1	2	3	4	5	6	7
Ő tette ezt velem.	0	1	2	3	4	5	6	7